

**“OLAYLAR VE TANIKLAR’IN” IŞIĞINDA MACAR ORYANTALİST
GYULA GERMANUS İLE ABDÜLMECİD EFENDİ***

Melek ÇOLAK**

Öz

Macar edebiyatının önemli isimlerinden olan oryantalist yazar Gyula Germanus (1884-1979) Osmanlı İmparatorluğu ve Türkleri yakından tanıyan yabancıların başında gelmektedir. 1903-1906 yılları arasında başlayan bu tanışma, I. Dünya Savaşı yıllarında da devam etmiştir. Türk-Macar ilişkilerinin iyice güçlendiği I. Dünya Savaşı yıllarında, önce 1915’te Macar Hilâl-i Ahmer Komitesi (A Magyar Felhold Bizottsága) aracılığı ile Macaristan’dan Türkiye’ye gönderilen malzemenin nakliyatından sorumlu bir irtibat subayı olarak Türkiye’ye gelen, Çanakkale Cephesi ile ilgili anıları bulunan Germanus, 1918 yılında Richard Fricsay’ın yönetimindeki ordu orkestrasının Türkiye’deki konserinin organizasyonu göreviyle tekrar İstanbul’a gelmiştir.

Bu gelişinde sanata düşkünlüğü ile tanınan ve sadece resim değil, Batı müziği ile de ilgilenen Abdülmecid Efendi ile tanışmıştır. Germanus’un İstanbul ve Osmanlı topraklarından birçok Arap ülkesine, Hindistan’a kadar uzanan hayatı ile ilgili anıları, “*Tények es Tanúk*” (*Olaylar ve Tanıklar*) adlı eserde bir araya getirilmiştir. *Olaylar ve Tanıklar*’da yer alan “*A vörös felhold szolgalátában*” (*Hilâl-i Ahmer ‘in Hizmetinde*) adlı bölüm, Germanus’un 1915 ve 1918 yılındaki seyahatleri ve anıları ile ilgilidir. Bu bölümde Abdülmecid Efendi ile ilgili anıları da yer almaktadır. I. Dünya Savaşı yıllarındaki Osmanlı İmparatorluğu’nun siyasi ve sosyo-kültürel bakımdan bir yabancıнын gözüyle değerlendirilmesi açısından oldukça önemli olan bu anılar, Abdülmecid Efendi ile de ilgili son derece önemli bilgilerle beraber dönemin Türk-Macar ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gyula Germanus, Abdülmecid Efendi, Türk-Macar, I. Dünya Savaşı.

**HUNGARIAN ORIENTALIST GYULA GERMANUS AND
ABDÜLMECİD EFENDİ IN THE LIGHT OF “EVENTS AND WITNESSES”**

Abstract

One of the important names of Hungarian literature, author Gyula Germanus (1884-1979) is one of the prominent figures knowing Ottoman Empire and Turks closely. His acquaintance with the Empire and Turks started in 1903-1906 and continued during 1st World War. During the years of 1st World War

* Makale Geliş Tarihi: 08.12.2015. Yayın Kabul Tarihi: 22.04.2016.

** Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. E-posta: tunam10@gmail.com

“Olaylar Ve Tanıklar’ın” Işığında Macar Oryantalist Gyula Germanus İle Abdülmecid Efendi

when Turkish-Hungarian relations gained strength, Germanus was sent to Turkey as a liaison officer responsible for the transportation of the materials sent from Turkey by Hungarian Hilal-i Ahmer Committee (A Magyar Felhold Bizottsága) in 1915 and he had some memories about Çanakkale front and then in 1918, he came back to Istanbul for the organization of army orchestra under the leadership of Richard Fricsay. When he was in Istanbul, he met Abdülmecid Efendi, who was known for his keenness on art and interest in western music.

Germanus travelled from Istanbul to many Arabian countries and India and he published his memories experienced during these travels in the book entitled “*Tények es Tanúk*” (*Events and Witnesses*). The section called “*A vörös felhold szolgálatában*” (*Hilâl-i Ahmer ‘in Hizmetinde*) in *Events and Witnesses* is about his travels and memories in 1915 and 1918. In this section, there are his memories about Abdülmecid Efendi. These memories are quite important for evaluating Ottoman Empire from political and socio-cultural aspects during 1st World War from the eyes of a foreigner and very important information about Abdülmecid Efendi are discussed in relation to Turkish-Hungarian relations.

Key Words: Gyula Germanus, Abdulmecid Efendi, Turkish-Hungarian, World War

I.

I. GYULA GERMANUS’UN “OLAYLAR VE TANIKLAR’I”: *Tények és Tanúk*

Macar edebiyatının önemli isimlerinden olan, Müslüman ülkelerin edebiyatı, dili ve kültürü üzerine birçok çalışma yapan, İslam dinini seçtiği söylenen ve Müslüman ülkelerde Şeyh Hacı Abdülkerim Germanus ismini kullanan¹ Türk edebiyatı ve tarihi ile de ilgili birçok makale ve kitap yayımlayan

¹ Gyula Germanus (1884-1979) Budapeşte’de dünyaya gelmiş, ilk ve orta öğreniminden sonra, 1902 yılında Budapeşte Bilimler Üniversitesi Felsefi Bilimler Fakültesi’nde Tarih ve Latince, 1903-1906 yılları arasında İstanbul’da hukuk öğrenimi görmüştür. 1906-1907 yıllarında Viyana ve Leipzig Üniversitelerinde öğrenim gören yazar, Arapça ve Türkçe’nin yanı sıra Türk ve Arap tarihi ile birlikte edebiyatını da öğrenme fırsatı elde etmiş, 1907’de Arap dili ve tarihi üzerinde doktorasını yaptıktan sonra, 1908 yılında Vámbéry’nin tavsiyesi ile British Museum’da kütüphaneci olarak göreve başlamıştır. 1911-1920 yılları arasında Budapeşte Ticaret Akademisi’nin yanı sıra, Arap ve Türk Dili Bölümü’nde de öğretim üyeliği yapmış, 1920 yılından itibaren Budapeşte Üniversitesi Ekonomi Bölümü’nde, 1934 yılından itibaren de Budapeşte Teknik ve Ekonomi Üniversitelerinde dil ve tarih dersleri vermiş;1930’lu yıllarda Türk, Mısır ve Hindistan

Macar oryantalist-yazar Gyula Germanus'un² İstanbul ve Osmanlı topraklarından birçok Arap ülkesine, Hindistan'a kadar uzanan hayatı ile ilgili anılarını içeren "A félhold fakó fényében" (*Hilalin Solgun Işığında*) ve "Kelet fényei felé" (*Doğunun Işıklarına Doğru*) adlı iki eseri, *Tények és Tanúk (Olaylar ve Tanıklar)* adlı kitapta bir araya getirilmiştir.³ Henüz Türkçe'ye çevrilmemiş, olan bu kitapta yer alan *A félhold fakó fényében* adını taşıyan bölüm büyük ölçüde Türklerle ilgilidir (Tények, t.y.: 13-157).⁴

Germanus bu bölümde *Első keleti utam (İlk Doğu Yolculuğum), Török világ 1903-ban (1903'te Türk Dünyası), Az Akasztófa árnyékában (Darağacının Gölgesinde), Utazás a múltba (Geçmişe Yolculuk), Kisázsiai élmények (Küçük Asya Hatıraları), Konstantinápolytól Isztambulig (Konstantinapol'den İstanbul'a Kadar) ve A Vörös Félhold szolgálatában (Hilâl-i Ahmer'in Hizmetinde)* adlı başlıklar altında Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecindeki izlenimlerini, anılarını sunmaktadır (Tények, t.y.: 13-147). Bu bölümde yer alan "A Vörös Félhold szolgálatában" (*Hilal-i Ahmer'in Hizmetinde*) adlı bölümde saray ve çevresi, konserler, Abdülmecid Efendi ile ilgili hatıraları da yer almaktadır (Tények, t.y.: 125-130). "Hilalin Solgun Işığında'n" hareketle, Gyula Germanus'u Abdülmecid Efendi'ye götüren yol ayrımlarının ilk durağı, "ilk doğu yolculuğu" olan Bosna-Hersek gezisinden sonra (Tények, t.y.: 18), Doğu Akademisi aracılığı ile İstanbul'a gelmesi oldu (Tények, t.y.: 25). Burada ittihatçı çevre ile iç içe olan (Tények, t.y.: 30-34) ve bu yüzden kısa bir süre hapis yattığı anlaşılan Germanus'un (Tények, t.y.: 51-63) tekrar İstanbul'a geldiği 1915 yılında ise artık durumu değişmişti. "1908 Jön Türk Devrimi'nden sonra İttihatçılar işbaşında idiler. Genç Türklerin her rüyaları gerçekleşmiş ancak bu rüyayı savaş kabusu bozmuştu." (Tények, t.y.: 108-109). Germanus'un İstanbul'a tekrar gelişi de bu savaş sırasında olmuştu.

Üniversitelerinde misafir öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Gyula Germanus, 1979 yılında vefat etmiştir. (bkz. Çolak, 2011: 358-359).

² Gyula Germanus'un *Gondolatok Gül Baba sirjánál (Gül Baba Türbesinde Düşünceler), A Török forradalom (Türk Devrimi), A Keleti misztika és a Bektási dervisek (Doğu Mistizmi ve Bektaşi Dervişleri)* başlıklı makaleleri; *A félhold fakó fényében (Hilalin Solgun Işığında)* ve *Kelet fényei felé (Doğunun Işıklarına Doğru)* isimli kitapları bunlar arasında en önemlileridir. (Akdoğan 1996: 47).

³ (Bkz. Tények és Tanúk, t.y.) Basım yılı gösterilmemiş olan eserin tamamı 598 sayfadır.

⁴ Tamamı 273 sayfadan oluşan "A félhold fakó fényében" adlı bölümün 134 sayfası Türklerle ilgilidir.

“Olaylar Ve Tanıklar’ın” Işığında Macar Oryentalist Gyula Germanus İle Abdülmecid Efendi

Türk-Macar dostluk duygularının iyice arttığı bir ortamda, Macar Hilal-i Ahmer Komitesi (A Magyar Félhold Bizottsága) görevlisi sıfatı ile Macaristan’dan Türkiye’ye gönderilen malzemenin nakliyesinden sorumlu bir irtibat subayı olarak yer almış, hatta Çanakkale cephesinde savaşın bizzat tanığı olmuş, İngilizlere esir düşmüştü (Çolak, 2007: 133-140).

Savaş badiresini atlatan Germanus’un (Çolak, 2007: 140-141) İstanbul’a üçüncü gelişi, 1918 yılında oldu. Germanus’un deyimini ile “*I. Dünya Savaşı, Türk-Macar dostluğunu güçlendirmiş, Macar subay ve topçular Türk cephelelerinde hizmet etmişlerdi. Savaş gerginliği 1918 baharında zirveye ulaşmıştı. Bu yüzden ümidi kırılan halka sanatla yeni bir güç aşılanmalıydı. Richard Fricsay’ın yönetimi altındaki ordu orkestrasının konserler vermesi için Türkiye ve Bulgaristan’a gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Bu görevin organizasyonu Gyula Germanus’a verilince yazar 1918 ilkbaharında tekrar İstanbul’a gelmişti.*” Pera Palas’ta kalan yazar bütün boş zamanını eski dostlarıyla, yazarlarla, bilim adamlarıyla geçirdi. Fricsay Orkestrası Dolmabahçe Sarayı’nda Sultan Mehmet Reşad’ın huzurunda konser verdi. Fricsay, Sultan tarafından Mecidiye Nişanı ile ödüllendirildi. Aynı bir görüşmede Germanus’u da Osmanlı nişanı ile ödüllendirdi. Orkestra, Harbiye Vekili Enver Paşa ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa onuruna da konser verdi. Pera Palas Oteli’nde Enver Paşa ve Macar asıllı Ödön Széchenyi Paşa ile de görüşen Germanus’un en ilginç karşılaşması bir başka şahsiyet ile Abdülmecid Efendi ile oldu (Tények, t.y.: 125-128).

II. GYULA GERMANUS İLE ABDÜLMECİD EFENDİ

II.1. Abdülmecid Efendi ve Macarlar

Osmanlı sarayının ve Abdülmecid Efendi’nin Macarlar ve Macar sanatçılar ile tanışıklığı daha eskiye dayanıyordu.

Müzikte batılılaşma hareketinin bir sonucu olarak XIX. yüzyılda Osmanlı saraylarına yurtdışından konser, opera ve operet temsilleri için sanatçılar davet edilmiş (Baydar, 2010: 77), bunun sonucu olarak Osmanlı-Macar Batı müziği ilişkilerinin bir nevi temelini atan meşhur Macar piyanist-besteci Franz Liszt (1811-1886) 1847 yazında konser vermek üzere İstanbul’a gelmiş, Abdülmecid’in huzurunda ve halka açık çeşitli mekanlarda konserler vermiş (Flesch, 2004: 53, Gökçe, 2011: 30-33; Baydar, 2010: 77), Liszt, Donizetti Paşa’nın Mecidiye Marşına

“*Büyük Parafraz’ı*” bestelemiş, bu jesti Sultan Abdülmecid tarafından ödüllendirilmişti (Baydar, 2010: 77).

Liszt’in Osmanlıda bıraktığı izler sadece 1847 yılı konserleri ile sınırlı kalmamış, Liszt’in izinden giden, *Macar Tevfik* adıyla anılan piyanist Alessandro Voltan, piyanist besteci Géza Hegyei ve keman sanatçısı Karl Berger Osmanlı’ya gelip konserler vermiş, öğrenci yetiştirmiş ve Batı müziği konusunda çalışmalarda bulunmuş müzisyenlerdi (Baydar, 2010: 78).

Abdülmecid Efendi’nin de güzel sanatlara olan ilgisi küçük yaşlardan itibaren babasının dikkatini çekince onun ,özellikle resim ve müzik dersleri almasını sağlamıştı (Satan, 2011: 28). Babası Sultan Abdülaziz Batı müziğinin popüler dans türlerinde besteler yapmıştı. Böyle bir ortamda büyüyen şehzade ilk müzik derslerini Sultan Abdülaziz’in gözdelerinden olan Feleksu Kalfa’dan almış (Satan, 2011: 44-45) sadece resimle değil, Batı müziği ile de ciddi bir şekilde meşgul olmuştu (Gökçe, 2011: 31). Bu bağlamda keman, viyolonsel, piyano ve klavsen çalan ve bestekar olan Abdülmecid Efendi (Satan, 2011: 45), Franz Liszt’in yetiştirdiği bir piyanist olan, Türkiye’de yaşayan Macarların daveti üzerine bir konser vermek için 1887’de İstanbul’a gelen ve evlenince İstanbul’da kalmaya karar veren Géza Hegyei’den piyano dersleri almış, kompozitör Liszt’in yağlı boya bir portresini yaparak ona armağan etmişti (Gökçe, 2011: 30)⁵. Géza Hegyei’nin saray erkanından en gözde öğrencisi o idi (Baydar, 2010: 99). Ayrıca Franz Liszt hayranı olan ve onun İstanbul maceralarını dinleyerek büyümüş bir keman virtüözü olan (Gökçe, 2011: 32) daha sonra Müslüman olup *Ömer Baki* ismini alan (Satan, 2011: 45) Karl Berger de (1894-1947) 1918 yılı başlarında Abdülmecid Efendi’den konser vermek üzere davet alarak İstanbul’a gelmiş, verdiği 6 konserin ardından Macaristan’a döndükten birkaç ay sonra Abdülmecid Efendi’den Saray Musiki Hocalığı teklifi almıştı (Baydar, 2010: 113). Bu teklifi kabul ederek İstanbul’a yerleşen Berger’den saray erkanı gibi, Abdülmecid Efendi de ders almıştı. Berger, sarayda verdiği derslerin yanı sıra saray desteğiyle halk konserleri vermişti (Baydar, 2010: 116).

⁵ Abdülmecid Efendi’nin halife olduktan sonra Liszt’in kaldığı evi müze yapmak için teşebbüse geçtiği ve İstanbul’da kullandığı piyanonun peşine düştüğü bilinmektedir. Bir arzusu da kendisinin yaptığı kompozitör portrelerinin bu müzenin duvarına asılmasıydı. Ancak hilafetin ilgası ile bu proje sona erdi. (Gökçe, 2011: 31).

“Olaylar Ve Tanıklar'ın” Işığında Macar Oryantalist Gyula Germanus İle Abdülmecid Efendi

Şehzade Abdülmecid Efendi'nin sanata olan bu ilgisi (Tények, t.y.: 129), 1918 yılı ilkbaharında Richard Fricsay'ın yönetimindeki orkestranın organizasyonu ile ilgilenen Gyula Germanus'la karşılaşmasını sağladı (Tények, t.y.: 125-127).

II.2. Abdülmecid Efendi ve Gyula Germanus

Fricsay orkestrasının Sultan Mehmet Reşad, Enver Paşa ve Cemal Paşa onuruna verdiği konserlerden sonra (Tények, t.y.: 125), Germanus, Pera Palas Otelindeki bu karşılaşmayı “*A vörös Félhold szolgálatában*” da şöyle anlatmaktadır (Tények, t.y.: 127-128):

“Bir öğleden sonra odamda gazeteleri okuyordum. Eski alışkanlıklarına uyarak seçkin otelde de mütevazi oda seçmiştim. Devlete böyle de yeterince pahalıya mal oluyordum. Okuyuşumdan beni yavaş kapı tıkırtısı uyandırdı. Kapıyı açtım. Mütevazi çehreli bir Türk beyi içeri girerek benimle çok görüşmek isteyen Abdülmecid Efendi'yi kabul etmemi rica etti.”

- Mütevazi beye “memnuniyetle” diye cevap verdim.

-“Aşağıda bir salonda oturunuz! Ben hemen oraya ineceğim.”

-“O daha ziyade burada, odada görüşmek istiyor” dedi.

-“Konforsuz” diye cevap verdim. “Sadece bir sandalyem var. O'na, beni aşağıda beklemesini söyleyiniz.”

Misafir, sırtını bana dönmeden odadan çekildi. Çok saygılı bir şekilde davranıyordu. Birkaç saniye sonra tekrar kapıyı tıklattılar. Haberle geri geliyor diye düşündüm ve kapıyı açtım. O değildi. Bir başka bey gelmişti. Hoş suratını kırılan sakal çevrelemişti ve gözünden irfan saçılıyordu. Rahatsız ettiğinden dolayı özür diledi. Zemin kata zahmet vermek istememişti. Zira O'nun bana ihtiyacı vardı. Daha önce haber verdikleri gibi kendini Abdülmecid olarak takdim etti. İstemeye istemeye tek sandalyemi sundum. Ama kabul etmedi. “Bu, benim yerim” dedi. Yatağa oturacak! Peşini bırakmadım. Çok rica ettim, artık nezaketten usanmıştım. Ama o izin vermiyordu. Yatağıma oturdu. Kendime “bu adam benden ne istiyor?” diye soruyordum. Sohbet yavaş başlamıştı. Fakat temkinle kimliğini gözlediğinden çok şey belli olmuştu. Fransızca ve Almanca da biliyor, müziğe tapıyor ve resim yapmaya da alışkın. Çok kültürlü bey idi. Sonra o sordu. Dünyanın kaderi, savaşın sonu ve yeni dünyanın manzarasının nasıl olacağı onu çok ilgilendiriyordu. Cevaplarımı ölçülü bir şekilde seçiyordum. Artık meçhul misafirimle bu körebe oyunu konuşmaya daha fazla dayanamadım. Şöyle bir yutkundum ve ağızımdan baklayı çıkardım:

-Zatıalinizin meşguliyeti nedir?

-Meşguliyetim mi? diye sorarcasına karşılık verdi.

-Aslında meşguliyetim yok. Abdülmecid Efendi'yim, Türk tahtının varisi!

Sandalyeden sıçramıştım... "Efendi" her şehzadenin şeref ünvanıdır. Fakat bu efendinin ben veya diğer yüz binlerce efendi gibi olmadığını nasıl düşünememiştim.

Dostça gülümsedi.

- Mazeret beyan ederek ,“o yüzden beni odanızda kabul etmeniz için yardımcımla çağırtmıştım” -“Çünkü dikkat çekmek istemedim.” dedi.

Bundan sonra yatağımdan kalkıp sandalyeye oturmaya razı bile olmadı. Ama artık şimdi daha serbest, daha açık bir şekilde konuşuyordum. Casus diye korkmam gerekmiyordu.”

Bu sohbette Gyula Germanus “savaş hakkındaki karamsarlığını ve acı çeken insanlığın birbirini bulduğu barış politikasından” söz edince ,“bu sözlerinin Abdülmecid Efendi’de derin etki yaptığını” bildirmektedir (Tények, t.y.: 128-129).

Germanus’un ifadesi ile “O da tahtta hakkı olan her Osmanlı şehzadesi gibi yıllardan beri sadece sarayında yaşıyor, dünyaya kapalı ve zamanını sanata ve edebiyata adıyordu. Müziği taparcasına seviyordu. Ve Germanus’tan Fricsay Orkestrasını sarayına davet etmesini rica etti. Ayrılırken, onun arabasına kadar eşlik etmesine izin vermedi. Geldiği gibi gözükmeksizin gitti.” (Tények, t.y.: 129).

II.2.2. Abdülmecid Efendi ve Fricsay Orkestrası

Bu görüşmeden “birkaç gün sonra” Germanus’un anlatımıyla “bütün orkestra, vapurla, onu, Şehzade Abdülmecid’in görkemli sarayına nakletmek için faytonlar ordusunun onları beklediği Asya kıyısına geçti. Sarayın ön cephesi Boğaza bakıyor ve onu büyük bir bahçe çevreliyordu. Ziyaret kabulünün ilk faslı fotoğraf çekimi idi. Her zamanki gibi gruplandırma birçok zorlukla ve daha ziyade kıkırdaşmalarla birleşiyordu. Abdülmecid Efendi’nin eşsiz bir ev sahibi olduğu belli oluyordu. Sırım gibi oğulları organizasyonda ona yardım ediyorlardı. Akrabalar da temsil ediliyordu. Onun dışında birçok bakan, müsteşar, saray erkanı ile birlikte yaklaşık 100 kişi olmuşlardı.” (Tények, t.y.: 129).

Hatıra fotoğrafının çekildiği bu anı Germanus şöyle anlatmaktadır (Tények, t.y.: 129):

“Dev tablo (grup fotoğrafı) hazırlanmıştı ve fotoğrafçı şakalaşanları kah buraya kah oraya oturttu. Şehzadenin 3 yaşındaki çok güzel küçük kızı Nilüfer mutlaka fotoğrafta olmayı istiyordu. Benim kucağıma gelmek için izin istedi ve ben boşuna onu, kameranın

“Olaylar Ve Tanıklar'ın” Işığında Macar Oryantalist Gyula Germanus İle Abdülmecid Efendi

merceğinden kuş fırlayacak diye yatıştırdım. O sürekli kımıldadı. Büyük an gelmişti. Fotoğrafçı telaşlı bir şekilde mercekte kapakları çekti... bir, iki, üç (egy, kettő, három!). Herkes kımıldamadan dinliyordu. Çekim başarılı olmuştu. Kucağında tuhaf bir nem hissettim. Küçük Nilüfer ağlıyordu ve saraya koştu. Ama ben orada kaldım. Herkes güldü. Ama daha büyük bir felaket olmamıştı!”

Germanus bundan sonra “büyük salona girdiklerini ve orkestranın çok güzel eserler icra ettiğini, bu eserleri perdeyle önü kapanmış bitişik salonda haremın gizlenmiş güzellerinin hayranlıkla dinlediklerini” anlatmaktadır (Tények, t.y.: 129-130).

Saraydaki yemek ziyafeti ve gecenin sonu ise şöyledir (Tények, t.y.: 130):

“Geniş yemek salonunda uzun masalar, şef garsona ait sofraservisleri içinde pişirilen yemeklerle dolup taşı. Baş köşede Veliht ve oğulları, diğerleri masaldaki gibi karmakarışık, rasgele oturdular: bir şehzade, bir çingene, bir bakan, bir alto. Hizmetçiler fır döndüler; çok nefis yiyecekler, içecekler getirdiler. Fransız şampanyasının verdiği zevk sınır tanımıyordu. Karmakarışık hoplayıp sıçırıyorduk, şakalaşıyorduk, kahkaha atıyorduk. Birisi Maarif Nazırı'nın ayakkabısını çıkardı ve Boğaz'a fırlattı. Ayakkabı keyifli bir şekilde engin denize doğru yüzdü. Nazır tek bacakla daha uzun bir süre sıçradı. Gece yarısına doğru bütün topluluk arabaya koştu ve şarkı söyleyerek eve gitti. Arabacı oturağında, arabacının yanında, birer müsteşar, faytonda birbirine sarılmış birer bakan ve birer kemancı oturmuştu. Herkes her şeyi unutmuşçasına çok mutluydu.”

Germanus'un bu ziyafetten birkaç gün sonra Enver Paşa ile görüşmesi, devrin siyasi panoraması hakkında bilgi verici niteliktedir. Şöyle ki (Tények, t.y.: 130):

“Birkaç gün sonra Enver Paşa beni çağırttı ve bilgisi ve izni olmaksızın Abdülmecid'i, orkestra ile birlikte sarayında ziyaret etmeye cüret ettiğimden sitem etti. Eskiden Türk şehzadelerini öldürürlerdi. Daha sonra gözaltı hapsine aldılar. Şimdi dünyanın değiştiğine inanmıştım. Fakat Enver Paşa'nın kızgınlığı da yok olmuştu. Fricsay Orkestrası yurda hareket edeceği zaman gara geldi ve beni dostça kucaklayarak veda etti. Bu onunla son buluşmam oldu. Çöküşten sonra, bütün yaşamına uygun olarak, Kuran'ın ayetini mırıldanarak kahramanca öldüğü Türkistan'a, Turanlı kardeşlerine sığındı.”

III. “OLAYLAR ve TANIKLAR'IN” IŞIĞINDA DEĞRELENDİRME ve SONUÇ

Macar edebiyatının seçkin siması oryantalist-yazar Gyula Germanus Türk-İslam dünyası ile ilgilenen ve bu alanda pek çok eser veren bir bilim adamıdır.

Onun hatıralarını bir araya getirildiği *Tények és Tanúk (Olaylar ve Tanıklar)* adlı eser, büyük ölçüde Germanus'un Osmanlı İmparatorluğundan Milli devlet sürecine geçiş aşamasında bu dönemi, siyasi, kültürel ve ekonomik olarak bir yabancıнын gözü ile değerlendirmektedir. Bu süreçte İstanbul'a birkaç kez gelen Germanus'un dikkatini çeken kişilerden biri Şehzade Abdülmecid Efendi'dir.

Sanata düşkünlüğü ve yeteneği ile bilinen Abdülmecid Efendi'nin Macar yazar Gyula Germanus ile karşılaşması yine sanatçı kişiliği nedeniyle olmuş, Fricsay Orkestrasının İstanbul'a gelişini organize eden Germanus ile buluşmuştur.

Germanus "*Olaylar ve Tanıklar'da*," "*Hilal-i Ahmer'in Hizmeti'nde*", Abdülmecid Efendi'ye geniş yer ayırmaktadır. Germanus'un hatıraları Abdülmecid, saray ve çevresi, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde siyasi ve kültürel ilişkiler ve İttihatçılar hakkında izlenimler sunarken, aynı zamanda, arka planla Osmanlı-Macar ilişkilerini yansıtmaya açısından son derece önemlidir. Henüz Türkçeye kazandırılmamış bu eser Abdülmecid'in kişiliği, çevresi, sanat tutkusu ve dönemin perde arkasını yansıtmaya açısından değerli bir kaynaktır.

KAYNAKLAR

- AKDOĞAN, İ. (1996), Gyula Germanus Gül Baba Türbesinde Düşünceler I, Tarih ve Toplum, 146: 45-53.
- BAYDAR, E.K. (2010), Osmanlı'nın Avrupalı Müzisyenleri, İstanbul: Kapı Yayınları.
- ÇOLAK, M. (2011), Macar Oryantalist Gyula Germanus İle Konstantinopol'den İstanbul'a Kadar, 7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, 5-10 Ekim 2009, İstanbul, Bildiriler I içinde (ss. s.358-384) Konya: AKM.
- ÇOLAK, M. (2007), Macar Gyula Germanus'un Çanakkale Savaşı İle İlgili Anıları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XXIII: 67-68-69'dan ayrı basım, (Mart-Temmuz-Kasım), s.133-144.
- FLESCHE, I. (2004), Atatürk és Kora, Musztafa Kemál Atatürk függetlenségi háborúja és kormányzása, Budapest: Corvina Kiadó.
- GÖKÇE, M.S. (2011), Osmanlılar, Macarlar ve Franz Liszt, Türk Edebiyatı, 452: 30-33.
- SATAN, A. (2011), Son Halife Abdülmecid Efendi, Saltanatsız Hilafet ve Halifesiz Cumhuriyet Günlerinde, İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Tények és Tanúk (t.y.)*, Budapest: Magvető Könyvkiadó.

